

Dede Korkut Kitabı'ndaki ve Çağdaş Kırgız Türkçesindeki Bazı Ortak Kelimeler Hakkında

Abduselam ARVAS*

Özet

Dil, bir milleti millet yapan en önemli unsurdur. Bu milletin farklı boyları değişik coğrafyalarda yaşasalar bile, dilonların hem kökenini hem de “ortak kültür” ve “tarih bilinci”ni muhafaza etmesine yardım eder. Türk halkları da farklı coğrafyalarda yaşamasına rağmen, aynı kök ve milletten geldiklerini dilleri sayesinde bilmektedirler. Bu bağlamda, bir millet için, hem “konuşma dili” hem de “yazı dili” ehemmiyet taşımaktadır. Böyle bir bakış açısından hareket edildiğinde ise Türk boylarının geçmişte ortaya koydukları “yazılı eserler” çok önemlidir. Söz konusu yazılı eserlerin başında *Orhun Yazıtları*, *Kutadgu Bilig*, *Dede Korkut Kitabı* vb. gibi eserler gelmektedir. *Dede Korkut Kitabı*, hem eski Türk dilleri hem de Çağdaş Türk Lehçelerindeki kelimeleri koruması yönüyle dikkat çekmektedir. Makalede, *Dede Korkut Kitabı*'nda yer alan bazı kelimelerle Çağdaş Kırgız Türkçesinde yaşamaya devam eden bazı kelimeler karşılaştırılmış ve birkaç değerlendirmede bulunulmuştur. Daha önce yapılan araştırmalarda *Dede Korkut Kitabı*'nın Türk halkları için çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Yaptığımız karşılaştırma neticesinde de, bu eserdeki kelimelerin hâlâ Çağdaş Kırgız Türkçesinde yaşadığı ve Türk milletinin kültürel arka planını yansıttığı görülmüş ve böylece *Dede Korkut Kitabı*'nın önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Kitabı, Çağdaş Kırgız Türkçesi, kültür, ortak sözcükler, benzerlik.

* Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü Öğretim Üyesi.

About Some Common Words In Contemporary Kyrgyz Language And In Book Of Dede Korkut

Abstract

Language is the most important element of a nation. Even if various tribes of the nation lived in different geography, language helps to maintain both their origins and of the “common culture” and of the “historical consciousness”. Turkish peoples know that come from the same root and nation through language salt though they living in different regions. And in this context carry importance for the nation the “language of talking” and the “language of writing”. In the past, “inscribed works” created Turkic tribes are important when the moving from such a perspective. At the beginning of this “inscribed works” is coming to works as *Orkhon Inscriptions*, *Kutadgu Bilig*, *Book of Dede Korkut* etc. *Book of Dede Korkut* is noteworthy in terms of the protection of words in old Turkic languages and Contemporary Turkic Languages. The article was compared to some of the words in the *Book of Dede Korkut* and that continue to live in the Contemporary Kyrgyz Language, and was made in several reviews. In earlier researchs, for the Turkic peoples of the *Book of Dede Korkut* was emphasized that it is very important. In comparison result, we have seen that words in this inscribed work to live in the Contemporary Kyrgyz Language still and to reflect the cultural background of the Turkic nation of, and in this way the importance of the *Book of Dede Korkut* has emerged once again.

Key Words: Book of Dede Korkut, Modern Kyrgyz Language, culture, common words, similarity.

Giriş

Dilin, bir toplumu millet yapan en önemli unsur olduğu; buna karşın kısa sürede de değişebildiği ifade edilmektedir. Kökleri tarihin derinliklerine uzanan yani uzun bir geçmişe dayanan dillerin ise bir anda yok olamayacağı da bilinen bir gerçektir. Nitekim Ruslar, kendi dillerini Orta Asya’daki tüm Türk topluluklarına belli metotlarla öğreterek, onları öz dillerinden uzaklaştırmak istemişlerse de bunu başaramamışlardır. Bu vesileyle bir milletin geçmişini, kültürünü, birikimini ortaya koymada “konuşma dili” yanı sıra “yazı dili”nin de büyük önem taşıdığı vurgulanmalıdır. Mesela, Türk dilli halkların fertleri uzun tarihî ayrılıklara rağmen, bugün birbirlerinin lehçelerini kısa sürede öğrenebilmektedirler. Örneğin Kırgız, Kazak yahut Özbek vs. gibi herhangi bir Orta Asya Türk’ü, Türkiye Türkçesini kısa sürede öğrenebilmektedir. Tersî durumda da sonuç değişmemektedir. “Konuşma dili”nde hâl böyleyken “yazılı eser”lerin okunup anlaşılması da meselenin başka bir yönüdesteklemektedir. Yani Türk halklarının ortak tarihî geçmişini oluşturan anıtlar “tek millet” bilinci açısından önemlidir. Başta *Orhun Yazıtları* olmak üzere *Kutadgu Bilig*, *Divan-ı Lügat’it Türk*,

Divan-ı Hikmet, Atabet'ülHakayık, Dede Korkut Kitabı, vb. gibi eserler Türk halklarının ortak tarihî geçmişine örnek gösterilmektedir. Ancak tarihî dönemlerde yazıya geçirilen metinlerin doğru okunarak ortaya çıkacak yanlışların önüne geçmenin (Zahidoğlu 2000: 79) önemi de gözden kaçırılmamalıdır.

Bu bağlamda *Dede Korkut Kitabı*'nı doğru okuyup anlamak ve yorumlamak büyük bir ehemmiyet taşımaktadır. Çünkü her yazılı eserde olduğu gibi bu eserdeki kelimeler de gramer, anlambilimsel, üslup açısından birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve herhangi bir sözcüğün yanlış okunup yorumlanması beraberinde başka hataları (Zahidoğlu 2000: 80) da getirecektir. Üstelik eserde tarihî-mitolojik devir, Türk boyları arasındaki dil farklılığının keskin olmadığı ve eserin yazıya geçirildiği devir ve destanın son kez yazıya geçirildiği devir (Zahidoğlu 2000: 80) olmak üzere üç farklı tabaka bulunmaktadır. Nitekim bu görüşün doğruluğu ve *Dede Korkut Kitabı*'nın tüm Türk halklarının ortak yapıtı olduğu başka âlimler tarafından da kabul görmektedir. Bundan dolayı da *Dede Korkut Kitabı* okunurken Tarihî Türk Lehçeleri yanı sıra Çağdaş Türk Lehçelerinin ve Türk dillerine akraba olan diğer dillerin de dikkate alınması büyük ehemmiyet arz etmektedir.

Bu düşünceden hareketle, biz de bu araştırmamızda *Dede Korkut Kitabı*'ndaki bazı sözcüklerle Çağdaş Türk Lehçelerinden biri olan Kırgız Türkçesindeki “yazı dili” ve “konuşma dili”nde bulunan ve aktif olarak kullanılan bazı sözcüklerden bahsedeceğiz. *Dede Korkut Kitabı* üzerine bugüne kadar epey çalışma yapılmıştır (Cemşidov 1990; Ergin 1997; Abdullah 1997; Gökyay 2000; Boestchen-Tezcan 2000 vb. gibi). Bu çalışmaların içerisinde *Dede Korkut Kitabı*'ndaki bazı kelimelerin farklı Çağdaş Türk Lehçelerinde yaşayan örnekleri de verilmiştir (Kaçalın 1998; Ata 1998; Zahidoğlu 2000; Karasoy-Yavuz 2004 vb. gibi). Ancak bildiğimiz kadarıyla sadece bir Çağdaş Türk Lehçesi ile *Dede Korkut Kitabı*'ndaki kelimeler karşılaştırılmamıştır. Bundan dolayı bu makalede, kelime düzeyinde Oğuz Türkçesinin tarihî gelişimini takip etmek ve diğer Türk lehçeleriyle benzerliklerini ortaya koymak açısından önemli bir kaynak olan *Dede Korkut Kitabı*'nda yer alan bazı kelimelerle Çağdaş Kırgız Türkçesinde hâlâ canlı bir şekilde kullanılan birtakım kelimeler karşılaştırılarak birkaç düşünce belirtilecektir. Ancak öncelikle *Dede Korkut Kitabı*'ndaki kelimeler üzerine yapılmış bazı çalışmalara kısaca değinmek faydalı olacaktır.

1. Dede Korkut Kitabı'ndaki Kelimeler Üzerine Yapılmış Bazı Çalışmalar

Dede Korkut Kitabı'nın daha doğru anlaşılması için Eski Türkçenin yanı sıra Moğolca, Tunguzca, Mançurca gibi Türk dilleriyle akraba olan diller hakkında da az çok bilgi sahibi olmak gerektiği araştırmacılar tarafından dile getirilmiş ve dile getirilmeye devam etmektedir. Bu bağlamda konu hakkında birçok araştırmanın ortaya konduğu görülmektedir. *Dede Korkut Kitabı*'ndaki kelimeler üzerine gerek Türkiye Türk'ü gerek Azerbaycan Türk'ü gerekse diğer başka ülkelerde yaşayan Türk kökenli olan veya olmayan âlimler tarafından kaleme alınan önemli çalışmaların varlığı bilinmektedir. Örneğin Azerbaycanlı araştırmacı Vahid Zahidoğlu'nun konuyla ilgili iki önemli makalesi bulunmaktadır.

Yazar, ilk makalesinde *Dede Korkut Kitabı*'nda geçen *kar*, *şirügün*, *kuru çay*, *ahtarmak* ve *oku/ohu* kelimeleri üzerinde durmuş ve bu kelimelerin diğer Türk Lehçeleri yanı sıra Moğol ve Tunguzcadaki temellerini ele almıştır. Meselâ yazarın *kuru çay*'in "coşkun akan çay" anlamına geldiğini örneklerle ispatlaması ilgi çekicidir (Zahidoğlu 2000/15: 79-93). Araştırmacı diğer makalesinde ise yine Yakutça, Altayca, Hakasça vb. Çağdaş Türk Lehçeleri ile Türk dilleriyle akraba olan Moğolca ve Tunguzca gibi başka dilleri de dikkate almak suretiyle *sancıdan*, *ayna*, *kız* kelimelerini tartışmıştır. Örneğin *ayna* kelimesinin hem kötülüğü, şeytani hem de melek anlamını haiz olduğunu ortaya koyması gayet ilginç tespitlerdir (Zahidoğlu 2000/16: 1-11).

Konu hakkında Sadık Tural'ın ele aldığı "Dede Korkut Kelimeleri Üzerine" başlıklı makalesi farklı bir bakışı ortaya koyması açısından dikkate değerdir. Yazarın, *Dede Korkut Kitabı*'ndaki *Dede*, *Korkut*, *Dedem*, *Ata*, *Atam* kelimeleri üzerinde durduğu, *kor* ve *kut* kelimelerinin sözlük anlamlarını verdiği ve *Korkut*'un da *Dede*, *Ata* gibi bir unvan olduğu yönünde bir kanaat belirttiği görülmektedir. Yazara göre kelime "bilicilik", "müşkül halletme" ve "ad koyma" gibi üç işleve sahiptir ve bundan dolayı da *Korkut* isim değil unvandır (Tural 2000: 3-8).

Dede Korkut Kitabı'ndaki kelimeler üzerine başka bir yazı da Aysu Ata tarafından kaleme alınmıştır. Muharrem Ergin ve Orhan Şaik Gökyay neşirlerindeki şüpheli bazı kelimeler üzerinde duran araştırmacı, Ergin'in *kiçelüm*, Gökyay'ın *geçelüm* şeklinde okuduğu ve anlamını sözlükte yanlış verdiği fiilin, metnin bağlamından hareketle "yaşamak" anlamına geldiğini söylemekte, oysa Ergin ile Gökyay'ın bunu yanlış anlamlandırıldığını belirtmektedir. Kendi düşüncesine başka eserlerden örnekler vermek suretiyle de deliller getirmektedir. Yine, *hakınakodu* (Ergin), *hakkına kodu* (Gökyay) kelimelerinin "defnetti" anlamına geldiğini, *olmazmı* sözcüğünün

(Ergin, Gökyay) “ölmez mi” olduğunu bağlamdan yola çıkarak ifade eden yazar, *tike tutup* (Ergin, Gökyay) ve *çık ar at* (Ergin, Gökyay) ifadelerinin ise sırayla “nıgeh tut” ve “çokrat” şeklinde olması gerektiğini belirtmektedir. Yazarın üzerinde durduğu diğer kelimeler ise *tul*, *tularagirdiğim* (Ergin), *gerdiğüm*(Gökyay), *tulaları* (Ergin), *tuladarı* (Gökyay), *duharlıyı* (Ergin), *duharlayı* (Gökyay) kelimeleridir. Bu kelimelerin başka okuma denemelerinden de bahseden A. Ata, bu ifadelerin “Tul tularagirdüğüm tulaz evi/Duharlayıkodugumyığı yurdu” şeklinde okunmasını teklif etmektedir (Ata 1998: 29-38).

Bu konuya ilişkin başka bir araştırma ise Mustafa S. Kaçalın tarafından kaleme alınmıştır. Makalede, M. Ergin ve Orhan Ş. Gökyay yayınlarının öneminden bahsedilerek bu yayınlardaki bazı okuma ve yorumlama hataları olduğu söyleniyor ve yeni okuma önerilerinde bulunuluyor. Örneğin söz konusu yayınlarda *erdil* olarak okunan kelimenin “ardıl” olması gerektiği belirtilmekte ve tarihî süreçte bu kelimenin değişimi Moğolcadan Türk dillerindeki varlığına kadar örnekler verilerek tespit edilmektedir. Makalede yanlış okunduğu belirtilen *Burlı Hatun* (Bürlü Hatun), *umud* (umur), *yilteme* (yelteme), *Uşun Koca* (Öşün Koca) vb. kelimeler buna örnek gösterilen başka bazı sözcüklerdir (Kaçalın 1998: 93-100).

Hamza Zülfikar’ın da konuyla ilgili bir yazısı dikkat çekmektedir. Makalesinde bilim adamlarının *Dede Korkut Kitabı*’nın coğrafyası üzerine önemli bilgiler verdiğini belirten yazar, bu coğrafyanın Kafkasya’dan Van Gölü’nün güney sınırlarına kadar uzandığını söyleyerek *daya*, *gor*, *gögerçin*, *pürçek*, *sünük* vb. kelimelerin hâlâ Van, Bitlis, Muş yörelerinde aktif olarak kullanıldığını ileri sürüyor. Yine H. Zülfikar, *Dede Korkut Kitabı*’nda geçen *emcek* ve *acığı tut* ifadelerinin de sadece Van Gölü çevresinde yaşadığını söylemekte ve bunların *Kıyasü’l-Enbiya*, *Sirâcü’l-Kulûb* vb. gibi tarihî kaynaklarda örnekleri bulunduğunu tespit etmektedir (Zülfikar 2004: 171-176).

Dede Korkut Kitabı’ndaki kelimeler üzerine kaleme alınan bir başka yazı ise Nesrin Altun’a aittir. Makalede *urlaşubans* sözcüğüne dikkat çeken N. Altun, kelimenin değişik bilim adamları tarafından farklı okunuşunu vererek, bu okunuşların kelimedenden sonra gelen ifadeyi desteklemediğini ileri sürmektedir. Yazar, kelime kökünün “uğur” olduğunu vurgulayarak, onun Türkçe ve Türk Lehçeleri sözlüklerinde yer alan anlamlarını sıralamakta ve “ğ” sesinin düştüğünü iddia etmektedir. Buyüzden, “su” nesnesi ile bu okunuşun ilgisinin kurulması sözcüğün “uğurlaşuban” şeklinde okunması gerektiğini belirtmekte ve kelimenin bu hâliyle “aynı yola girmek, yolları birleşmek” şeklinde yorumlanabileceğini düşünmektedir. Böylece araştırmacı, kelimenin kendisinden sonra gelen ifadeyi de destekleyeceğini

söyleyerek dizenin şu anlama geleceğini ifade ediyor: “Aynı yolda (yönde) birleşerek sular taşsa (taşarak aksa) (yine de) deniz dolmaz” (Altun 2010: 793-799).

Konuyla ilgili olarak Ramazan Durmaz’ın Karakoyunlu Yörükleri ağzında yaşayan sözcüklerle *Dede Korkut Kitabı*’ndaki kelimeleri mukayese ettiği çalışma da ilginçtir. Yazıda farklı bir kaynağa dayandırılan bazı kelimelerin daha önce Çağdaş Türk Lehçeleri ve Moğolca zemininde tartışılması da ilgi çekicidir. R. Durmaz Serik, Antalya, Manavgat (kışlak) ve Anamas Dağları’nda (yaylak) yaşayan Karakoyunlu Yörüklerinin menşei ve tarihi üzerine bilgi verdikten sonra gerek isim gerek fiil soylu kelimeler gerekse hayvan adları olsun *Dede Korkut Kitabı*’ndaki birçok kelimenin hâlâonlarda yaşadığını ifade ederek bunları açıklamaktadır. Yazarın örnek verdiği bazı sözcükler şunlardır: *Köşek, kulun, toklu, torum, biserek, buzula, böğür, tepser, üz, bögelek, kov* (Durmaz 2007: 487-497).

Bir başka çalışmada Sadettin Özçelik tarafından yapılmıştır. S. Özçelik, makalede *Dresden nüshasında bulunan ama Vatikan nüshasında geçmeyen tul tularagir düğüm tulararı Duharlıyı koduğum yağı yurdu* ibaresi üzerinde durmakta ve M. Ergin, O. Ş. Gökyay, T. Tekin, O. F. Sertkaya, A. Ata, S. Tezcan ve D. Yıldırım gibi bilim adamlarının bu ibareyi okuma ve yorumlama şekillerini vermektedir. Daha sonra bu okuma ve yorumlamaların doğru olmadığını sebepleriyle birlikte aktararak, kendi okuyuş ve yorumlayışına örnekler göstermekte ve bunu izah etmektedir (Özçelik 2009: 145-151).

Bu çalışmaların dışında *Dede Korkut Kitabı*’ndaki kelimeler, ifadeler, ibareler vb. üzerine yapılmış başka çalışmalar da vardır (Karasoy-Yavuz 2004; Akman 2004; Aydemir 2010; Öncül 2011; Taşlıova 2011; Türkteş 2013; Küçük 2014 vb. gibi). Ancak yukarıda örnek göstermek maksadıyla kısaca bahsettiğimiz çalışmalar makalemizin araştırma maksadını ortaya koymasından yeterlidir, kanaatindeyiz. Çünkü bu liste daha uzatılabilirse de amacımız bu tarz çalışmaların bir kritiğini yapmak olmadığı için makalemizin bu bölümünü burada bitirip esas konuya geçmek istiyoruz.

2. Dede Korkut Kitabı ve Çağdaş Kırgız Türkçesinde İsim Soylu Bazı Ortak Kelimeler Listesi

<u>DKK</u>	<u>Kırgızca</u>
yıǵnak	cıynak
şış/şeş	çeç
gömeç	kömöç
turgay	torgoy
duşak	tuşak
yumuş	cumuş
karı	karı
dün ile	tün menen
görk	körk
issi	eesi
geyik	kiyik
ton	ton
biglik	biylik
ün	ün
torı aygır	toru aygır
kiçi	kiçü
daz	taz
ışk	ışk
koñur	koñur
karu	karuu
aruk	arık
kaçan	kaçan
kut	kut
çılıbr	çılıbr (Abduvaliyev 2004)

3. Dede Korkut Kitabı ve Çağdaş Kırgız Türkçesindeki Fiil Soylu Bazı Ortak Kelimeler Listesi

<u>DKK</u>	<u>Kırgızca</u>
tart-	tart-
yaykan-	çaykan-
kayıt-	kayt-
aytış-	aytış-
tindür-	tındır-
kığır-	kıykır-
yay-	cay-
yaşur-	caşır- (Abduvaliyev 2004)

4. Dede Korkut Kitabı ve Çağdaş Kırgız Türkçesindeki¹ Bazı Ortak Kelimelerin Menşei Üzerine

Yukarıdaki listelerde de görüleceği üzere *Dede Korkut Kitabı*'nda bulunan ve günümüz Kırgız Türkçesinde hâlâ kullanılmaya devam eden pek çok kelime vardır. Gerek isim gerek fiil soylu bu kelimelerin *Dede Korkut Kitabı* eserinde olduğu hâlde Oğuz Türkçesinin devamı niteliğindeki günümüz Türkiye Türkçesinde ya çoğunun artık unutulduğu yahut Standart Türkçede kullanılmadığı, bununla birlikte Çağdaş Kırgız Türkçesinde yaşamaya devam ettiği görülmektedir.

Mesela *Dede Korkut Kitabı*'nda kederli anlamına gelen *bunlu*, Kırgız Türkçesinde *munlu* şeklinde bulunmakta ve kelimenin iki şekli de nazal “n” ile ifade edilmektedir. Burada sadece kelime başındaki seslerde bir değişiklik görülmekte ve bu da Oğuz ile Kıpçak lehçelerindeki genel bir kuraldan kaynaklanmaktadır.

Bir başka örnek “toklu” kelimesidir. *Dede Korkut Kitabı*'ndatoklu olarak yer alan ve bir yaşındaki koyunu ifade eden kelime Çağdaş KırgızTürkçesinde*toktu* şeklinde korunmaktadır. Oğuz lehçesindeki “-l⁰” yapım eki genel bir kaide olarak Kırgız Türkçesinde “-t⁰” şeklinde ifade edilir. Yine isim soylu olan ve *Kitab-ı Dedem Korkut*'ta *buğa, kulun, kımız*,

¹Bu listede verilen kelimeler elbette Çağdaş Kırgız Türkçesine mahsus değildir, mutlaka diğer Türk Lehçelerinde de ortak olan çok sayıda kelimeler bulunacaktır. Bunun sebebi ise Eski Türkçe yanı sıra Arapça ve Farsçadan gelen ortak kelimelerdir. Ancak, burada Çağdaş Kırgız Türkçesi temel alınmıştır.

kopuz gibi kelimelerin Çağdaş Kırgız Türkçesinde *buka*, *kulun*, *kımız*, *komuz* şeklinde yaşadığı görülüyor. Bu kelimelerin bazıları hiç değişmeden aynı kullanıldığı gibi, bazıları ise bir ses değişimiyle farklı telaffuz edilmektedir. Bu da, kelimedeki değişikliğin sadece bir söyleyiş farklılığından öteye gitmediğini ortaya koymaktadır.

Fiil soylu birkaç kelimedenden de örnek vermek yararlı olacaktır. Mesela *Dede Korkut Kitabı*'nda *eyt-* şeklinde geçen fiil, Çağdaş KırgızTürkçesinde*eyt-* biçiminde telaffuz edilmektedir. Kelimenin *eyt-* şeklinin Çağdaş Özbek Türkçesinde bulunması dilin doğudan batıya doğru değişim serüvenine ve Oğuz Türkçesinin zaman içerisindeki dönüşümüne güzel bir örnektir. Fiil kökenli başka bir kelime ise yanmak anlamına gelen “göy-” sözcüğüdür. Bu sözcüğün *Dede Korkut Kitabı*'nda*göy-*, Çağdaş Kırgız Türkçesinde ise *köy-* şeklinde yaşadığı görülmektedir. Burada yine iki lehçe arasındaki umumi bir kaide olan “g” ile “k” seslerindeki değişim göze çarpmaktadır. *Dede Korkut Kitabı*'nda*ur-* kelimesinin Kıpçak lehçesine, dolayısıyla Çağdaş KırgızTürkçesinde*ur-* şekline uygun olarak bulunması da nazar-ı dikkati celp etmektedir. Yine *Dede Korkut Kitabı*esinde yer alan *tur-*, *keleş-*, *sın-* gibi fiillerin hâlâ Çağdaş Kırgız Türkçesinde değişmeden *tur-*, *keleş-*, *sın-*olarak aynı şekilde yaşaması kayda değerdir.

Dede Korkut Kitabı ile Çağdaş Kırgız Türkçesindeki bazı kelimelerin ise tam olarak aynı kökenden gelip gelmediğine dair kesin bir fikir beyan etmek zordur. Mesela, *Dede Korkut Kitabı*'nda*dünlig* şeklinde yer alan kelimenin Çağdaş KırgızTürkçesindeki*tündük* sözcüğüyle bağlantısını kurabilmek ve aynı kökten geldiğini tahmin edilebilmek mümkündür. İsim soylu bu iki sözcüğün kökü “dün/tün”dür ve gece anlamına gelmektedir. Ek olan “-lig⁰” ve “-dük⁰” ile kelime başlarındaki sesler ise yine Oğuz ve Kıpçak lehçelerindeki umumi kaidelerle ilgilidir. Ayrıca Kırgız Türkçesindeki yuvarlaklaşma hadisesinin dedikkate alınması gerekmektedir. Kelimeler, gece konaklanacak yer anlamına gelmektedir. Çağdaş Kırgız Türkçesinde “tündük” aynı zamanda otağın tepesini kapatan bez ve tahta çitadan oluşan nesneyi de ifade etmektedir. Ancak *Kitab-ı Dedem Korkut*'taki *çöngelmese*, *turı gel-*, *ötkün*, *yortma*, *denlü* gibi kelimelerin Çağdaş Kırgız Türkçesinde yaşayan *çongkelüü*, *tirüü kel-*, *ötkür*, *cortuu*, *deyre* gibi kelimelerle bağlantısı olabileceği tahmin edilse bile bu konuda net bir fikir ortaya koymak zor görünmektedir.

Sonuç

İncelemeye çalıştığımız ve listesini verdiğimiz bazı kelimelerin, Standart Türkiye Türkçesinde kaybolduğu hâlde Çağdaş Kırgız Türkçesinin hem konuşma hem de yazı dilinde yaşamaya devam etmesinin önemli sebepleri olduğu kanaatindeyiz. İlk ve en önemli sebep, aynı kültürün bir parçası olan iki toplumun geçmişte benzer yaşam koşullarının sonucu bu kelimeleri üretip kullanması; ancak yaşam koşullarında değişimin gerçekleşmesiyle Oğuz grubuna mensup Türkiye Türklerinde bu kelimelerin fonksiyonunu yitirmesidir. İşlevin ortadan kalkması sonucunda ise söz konusu kelimeler anlamını kaybetmekte, kullanılmamakta ve zamanla da ortadan kalkmaktadır. Oysa hayvancılığın daha canlı olduğu ve göçebeliliğin daha yaygın sürdüğü Kırgız Türklerinde bu kelimeler günümüze kadar gelmekle kalmamış, aynı zamanda aktif olarak da kullanılmaya devam etmiştir. Son olarak Kitab-ı Dedem Korkut adlı eserde bulunan; fakat Standart Türkiye Türkçesinde kaybolan “yumuş”, “karı”, “aşuk”, “ton”, “kaçan”, “turgay”, “üng” vb. pek çok sözcüğün Anadolu ağızlarında da yaşamaya devam ettiğini kaydetmek gerekir. Bu da Türk kültürünün geçmişten bugüne devamlılığını ve yaşam koşullarının benzer olması durumundadır. Unsurlarının yaşamaya devam edebilmesinin bir işaretidir.

Kaynaklar

- Abdullah Kemal, **Gizli Dede Korkut** (Akt. Ali Duymaz), Ötüken Yayınları, İstanbul 1997.
- Abduvaliyev İ. vd., **Korkut Ata Kitebi** (Türk Elderinin Bayırkı Dastanı), yey., Bişkek 2004.
- Akman Eyüp, “Divan-ü Lügat-it Türk ve Dede Korkut Kitabından Kastamonu Ağzına (Bazı Kelime ve Deyimlerin Kullanımı)”, **AÜ. Türkiyat Ens. Araş. Dergisi**, S.23, s. 7-16, 2004.
- Ata Aysu, “Dede Korkut Hikâyeleri’nde Şüpheli Birkaç Kelime Üzerine Düşünceler”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, S. 793, s.29-38, 1998/I (2004).
- Aydemir Adem, “Dede Korkut Oğuzları’ndaki Kam Oğullarına Dair”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 189, s. 185-204, 2010.
- Boestchen Hendrick-Semih Tezcan, **Dede Korkut Oğuznameleri I-II**, YKY, İstanbul 2000.
- Cemşidov Şamil A., **Kitab-ı Dede Korkud** (Akt. Üçler Bulduk), KBY, Ankara 1990.

- Durmaz Ramazan, “Dede Korkut Hikayeleri’nde Geçen Bazı Sözcüklerin Karakoyunlu Yörüklerinde Kullanımı”, **Türk Dili**, S. 666, s. 487-497, 2007.
- Ergin Muharrem, **Dede Korkut Kitabı**, TDK Yayınları, Ankara 1997.
- Gökyay Orhan Şaik, **Dedem Korkudun Kitabı**, MEB Yayınları, İstanbul 2000.
- Kaçalin Mustafa S., “Dede Korkut Kitabı’nda Okuma Önerileri, Dede Korkut Kitabı’nda Okuma Önerileri”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, S. 793, s.93-100, 1998/I (2004).
- Karasoy Yakup-Orhan Yavuz, “Dede Korkut’ta ayıt- / eyit- ; eyit- / yit- / it- ve aşıt / işit Kelimeleri Üzerine”, **bilig**, S.28, s.101-115, 2004.
- KüçükSerhat, “Dede Korkut Hikâyelerinde Eski Türkçenin İzleri”, **TurkishStudies**, Volume 9/9, s. 785-798, 2014.
- Öncül Kürşat, “Dede Korkut Mukaddimesi’ndeki Bazı Sözcükler Üzerine”, **TurkishStudies**, Volume 6/4, s. 249-254, 2011.
- Özçelik Sadettin, “Dede Korkut Metinleri Üzerinde Tespitler (1) / Dede Korkut’ta Çözülememiş Bir İbare”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S.1, s. 145-151, 2000.
- Taşlıova Muammer Mete, “Dede Korkut’ta Bir Kelime Bir Anlam: Kazavat/Karavat”, **TurkishStudies**, Volume 6/3, s. 1205-1210, 2011.
- Tural Sadık, “Dede Korkut Kelimeleri Üzerine”, **Türk Dili**, S. 577, s. 3-8, 2000.
- Türktaş M. Metin, “Dede Korkut Hikâyelerinde Adı Geçen Hayvanlar ve Bu Hayvanların Diğer Türk Lehçelerindeki Adlandırılışları”, **Önder Göçgün’e Armağan** Cilt:2 (ed. Mithat Aydın), Pamukkale Üniversitesi Yayınları, Denizli 2013.
- Zahidoğlu Vahit, “Kitab-ı Dede Korkut’taki Bazı Kelimeler Üzerine”, **AÜ. Türkiyat Ens. Araş. Dergisi**, S.16, s. 1-11, 2000.
- Zahidoğlu Vahit, “Kitab-ı Dede Korkut’un Metni Üzerine”, **AÜ. Türkiyat Ens. Araş. Dergisi**, S.15, s.79-93, 2000.
- Zülfikar Hamza, “Dede Korkut Kitabı’nın Dilinde Doğu Anadolu Ağızlarıyla İlgili İzler”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, S. 793, s. 171-176, 1998/I(2004).

